

Ak-ink-től a nagyfelszíniig

II. RÉSZ.

264
A középkorban nemcsak Budának, hanem Pestnek is volt vízvezetéke. Erről azonban egykori feljegyzések nem ismeretesek. Csupán a XVII. századvégi adatokból tudjuk, hogy a mai Kossuth Akadémia közelében levő Illés-kút feltörő jó, friss vizét csöveken vezették be a városba. Valószínűleg ennek a vezetéknek a része lehetett az a „tölcser alakú agyagcső”, amely 1902-ben a Kálvin téri csatorna átátásakor került a felszínre. A XVII. századvégi hagyományok szerint az Illés-kút mellett hajdan királyi nyaraló, vagy vadászház állott, romjai még 1696-ban is láthatóak voltak. Tudjuk továbbá, hogy Pest városát a XV. század második felében kerítették körül fallal a céltudatos városrendezés keretében. Ezek alapján feltételezhető, hogy a pesti vízvezetéket is Mátyás korában építették, és a török uralom, vagy a felszabadító harcok alatt ment tönkre.

Budavárának 1686. évi vízszahódítása után, az első hónapokban az egyik legsürgősebb teendő az elpusztult vízművek helyreállítása volt. Az Udvari Kamara már 1686 novemberében intézkedett a budai vízellátás felől, de csak többszöri kísérletezés után sikerült az

Ulászló-korabeli dunai vízemelőt helyreállítani a XVIII. század első éveiben. Addig bórzsákokban, puttonyokban hordták fel a vizet a Dunából, a mai Jégverem utca vonalában, amelyet akkor Rossteignek neveztek. A helyreállítási munkát előbb a salzburgi származású Johann Virginius Lindtner „wasserkünstler” vezette, majd 1702-ben a würtzburgi Johann Adam Dies hadmérnök fejezte be.

A vízmű, amelyet Caspar Jakob Kovács és kűtmester 1716-ban lóvontatású szerkezettel látott el, a vízvárosi vízkiemelőtől 150 öl (284 méter), hosszú ólomcső vezetéken juttatta fel a vizet a várbeli tartályba, s hosszú években keresztül a vár egyetlen vízszolgáltató berendezése volt.

A szinte teljesen elpusztult szabadság-hegyi forrásvízvezetéket 1688-ban Everling Eberhardt katonar orvos fedezte fel, és javasolta helyreállítását. Az egyik forrás — a mai Városkút — Doctor-kút elnevezése ennek a felfedezésnek az emléke. A helyreállítási tervet már 1963-ban kidolgozták, de a nehéz anyagi helyzet és a város vezetőségének hanyagsága miatt, csak 1716—1718 között végezték el a munkálatokat, Kerscheneister Konrád jezsuita szerzetes irányításá-

val. A középkori vezeték nyomán, új fa- (688 öl) és ólomcsöveken (1414 öl) vezették fel a várba, a Doctor-kút és a Sváb-kút vizét a Szentháromság téren felállított kútba.

A Zsigmond korabeli budai vízműveket csak a királyi palota nagyszabású újjáépítése alkalmával, 1749—50-ben állították helyre. Ezt a munkát korának legtehetségesebb magyar mérnöke, Mikovinyi Sámuel irányította.

Az előbbieken említett három budai vízmű nagyobbítását 1770-ben kezdték meg, amikor Mária Terézia elrendelte a nagyszombati egyetem Budára helyezését. A vezetékek javításával Wogl Jeremiást, majd Tumler Henrik veszprémi kűtmestert bízták meg. A vízmennyiség növelése céljából a Király-kút vizét is bekapcsolták. 1779-ben *Kempelen Farkas* udvari tanácsos, a híres feltaláló kapott megbízást a két dunai vízmű szivattyúinak megújítására. Kempelen a feladatot néhány év alatt el is végezte. 1784-ben Tumler Henrik a forrás-vízvezetéket nagyobb átmérőjű csövekkel cserélte ki. A források vize ettől kezdve már négy vári közkutat táplálta: a mai Szentháromság térit, a Dísz térit, a Kapisztrán térit és a Hess András térit.

Az 1780-as években kialakult rendszer, az 1850-es évekig alig változott. Csupán annyi történt, hogy 1791-ben kicserélték a palotai vízmű vezetékét, 1831-ben pedig megnagyobbították a városi dunai vízművet.

Schams Ferenc írta 1822-ben: „Budának állandóan jó ivóvíze van, amely a pesti édes bágyadt ízű kűtvíznél határozottan jobb, és a benne lévő különböző ásványi anyagok következtében az egészségre még hasznosabb is. A Király kút és a Sváb-hegyi kút kemény vize ugyanis a Doctor-kút lágy vizétől megenyhül.”

A várbeli „Wasserhaus” emeletének lővi tartály csövezetékek kötötték össze a nyilvános kutakkal, hogy a szűkségletet akkor is kielégíthessék, ha nyáron a források kevesebb vizet szolgáltatnak, vagy ha tűzveszély esetén, több vizet van szűkség. A Dunavízet elsősorban nem ivóvíznek használták. Mai megállapításaink szerint, jó ivóvizet csak a nyilvános kutak adtak, és ezek is csak, ha a városnak egy meghatározott területén, a magasan fekvő várban voltak. Az itt lévő magánkutak vize már jóval kevésbé volt használható, épp úgy mint a város laposabb részein fekvő külvárosok — Víziváros, Tabán, Országút, Ujlak — kűtjainak vize. Ezekről írta a már említett Schams, hogy „csupán beszűremlett vizet tartalmaznak”.

(Folytatjuk.)